

Research Paper

A Sociological Study of the Relationship between Cultural Capital and Environmental Behavior of Domestic Tourists (Case Study: Chalous County)

Ahmad Rezaei^{*1} , Sahar Jafar Salehi²

¹ Associate professor, Department of Development Sociology, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Mazandaran, Babolsar, Iran. (rezaei@umz.ac.ir)

² Ph.D. Candidate in Sociology, Department of Sociology of Economic Development, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Mazandaran, Babolsar, Iran. (s.jafarsalehi01@umz.ac.ir)

© The Author(s)

publisher: University of Mazandaran

[10.22080/JTPD.2026.29425.4001](https://doi.org/10.22080/JTPD.2026.29425.4001)**Received:**

June 7, 2025

Accepted:

June 1, 2026

Available online:

June 22, 2026

Abstract

Context and Purpose: The emergence and severity of environmental challenges caused by the expansion of tourism in the natural areas of Mazandaran Province make the study of tourists' environmental behavior at the destination a sociological necessity. The present study, drawing on Bourdieu's theory of cultural capital, investigates the relationship between cultural capital and the environmental behavior of domestic tourists. **Design/methodology/approach:** This research employs a survey method, and the data collection tool is a researcher-made questionnaire. The statistical population consists of domestic tourists over 15 years of age who traveled to Chalous County in September 2024 (Shahrivar 1403). Convenience sampling was used, and the sample size was determined to be 200 individuals. Cultural capital was measured across three dimensions: embodied, objectified, and institutionalized. Pearson's correlation test in SPSS software was used for data analysis. **Findings:** The findings showed that tourists' environmental behavior is at a moderate level, and some harmful behaviors towards the natural environment are still observed. Furthermore, the results indicate a positive and significant relationship between the dimensions of cultural capital and environmental behavior. Specifically, embodied cultural capital showed the strongest relationship with environmental behavior. Objectified and institutionalized cultural capital also had a positive but weaker relationship. Additionally, a positive but low-intensity relationship was observed between adherence to religious rituals and environmental behavior. **Conclusion:** Tourists' environmental behavior is influenced by cultural disposition, lifestyle, and individuals' cultural experiences. These findings can be utilized by tourism policymakers and cultural institutions to design educational programs, cultural interventions, and to strengthen tourists' cultural capital. **Originality/value:** The innovation of this research lies in its empirical investigation of the relationship between the components of cultural capital and the environmental behavior of domestic tourists, focusing on Iran's local and social context a topic that has received less attention in the existing literature. By adopting an integrative approach, this study offers a new perspective on the sociological analysis of tourist behavior.

Keywords:Cultural capital,
Environmental behavior,
Domestic tourism, Cultural
lifestyle, Religious rituals,
Bourdieu

*Corresponding Author: Ahmad Rezaei

Address: Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Mazandaran, Babolsar, Iran. Email: rezaei@umz.ac.ir
Tel: 09126106024

Extended Abstract

1. Introduction

The growing environmental crises caused by tourism development in Mazandaran's natural areas have made it a sociological necessity to examine tourists' environmental behavior at destinations, particularly in sensitive regions like Chalous County. Grounded in Bourdieu's theory of cultural capital, this study investigates how the embodied, objectified, and institutionalized dimensions of cultural capital relate to the environmental practices of domestic tourists. Individuals with higher levels of cultural capital often possess greater environmental awareness, stronger civic responsibility, and lifestyles that support sustainable practices. Their cultural experiences enable them to recognize the significance of environmental preservation and adopt behaviors consistent with ecological values. Furthermore, cultural traditions and religious beliefs may also influence environmental attitudes by encouraging stewardship, moderation, and respect for nature. Given the ecological significance of Chalus County as one of Iran's major tourist destinations and the increasing environmental pressures associated with tourism activities, examining the cultural determinants of environmental behavior among tourists is both theoretically and practically important. Therefore, this study seeks to investigate the relationship between cultural capital and environmental behavior among domestic tourists visiting Chalus County and to assess the contribution of religious practices to environmentally responsible conduct.

2. Research Methodology

This study employed a survey research design, and data were collected using a researcher-developed questionnaire. The statistical population consisted of domestic tourists aged 15 years and older who traveled to Chalus County in September 2024. A convenience sampling method was used, and a sample size of 200 respondents was selected. Cultural capital was measured across three dimensions: embodied, objectified, and institutionalized cultural capital. Data were analyzed using Pearson's correlation test in SPSS software.

3. Research Findings

The findings indicated that the environmental behavior of tourists was at a moderate level, while certain environmentally harmful practices toward the natural environment were still observed. The results also revealed a positive and statistically significant relationship between all dimensions of cultural capital and environmental behavior. Among these dimensions, embodied cultural capital demonstrated the strongest association with environmental behavior. Objectified and institutionalized cultural capital also showed positive relationships, although with weaker effects. Furthermore, a positive but relatively weak relationship was found between adherence to religious practices and environmental behavior.

4. Conclusion

Among the dimensions of cultural capital, embodied cultural capital emerged as the most influential factor, highlighting the importance of internalized knowledge, cultural competencies, and environmentally oriented values. Objectified and institutionalized cultural capital also contributed positively to environmental behavior, confirming the significance of cultural resources and educational attainment in promoting sustainable practices.

The positive relationship between religious practices and environmental behavior further suggests that cultural and moral values can support environmental responsibility, although their effect is comparatively limited. These findings underscore the multidimensional nature of environmental behavior and the need to consider cultural factors alongside economic and psychological explanations.

From a policy perspective, the results suggest that sustainable tourism strategies should incorporate educational and cultural interventions aimed at strengthening environmental awareness and cultural competencies among tourists. Tourism authorities, educational institutions, and cultural organizations can collaborate to develop programs that encourage environmentally responsible behavior and foster a culture of sustainability.

In conclusion, environmental protection in tourist destinations cannot be achieved solely through regulations and infrastructure. It also requires the

development of cultural capacities and social values that motivate individuals to act responsibly toward the environment. Strengthening cultural capital among tourists can therefore play a significant role in promoting sustainable tourism and preserving natural resources for future generations.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the persons for scientific consulting in this paper.

علمی پژوهشی

بررسی جامعه شناختی رابطه سرمایه فرهنگی و رفتار محیط‌زیستی گردشگران داخلی (مطالعه موردی شهرستان چالوس)

احمد رضایی^{۱*}، سحر جعفرصالحی^۲

^۱ دانشیار، گروه جامعه‌شناسی توسعه، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران (rezaei@umz.ac.ir)
^۲ دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، گروه جامعه‌شناسی توسعه اقتصادی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران. (s.jafarsalehi01@umz.ac.ir)

© نویسندگان

ناشر: دانشگاه مازندران

[10.22080/JTPD.2026.29425.4001](https://doi.org/10.22080/JTPD.2026.29425.4001)

چکیده

زمینه و هدف: بروز و شدت چالش‌های محیط‌زیستی ناشی از گسترش گردشگری در مناطق طبیعی استان مازندران، بررسی رفتار محیط‌زیستی گردشگران در مقصد را به ضرورتی جامعه‌شناختی تبدیل می‌کند. پژوهش حاضر با تکیه بر نظریه سرمایه فرهنگی بوردیو، به بررسی رابطه سرمایه فرهنگی و رفتار محیط‌زیستی گردشگران داخلی انجام شده‌است. **روش‌شناسی:** روش تحقیق مقاله حاضر از نوع پیمایشی و ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه محقق ساخته می‌باشد. جامعه آماری شامل گردشگران داخلی بالای ۱۵ سال است که در شهریورماه ۱۴۰۳ به شهرستان چالوس سفر کرده‌اند. نمونه‌گیری به صورت در دسترس و تعداد نمونه ۲۰۰ نفر تعیین شد. سرمایه فرهنگی در سه بعد تجسم‌یافته، عینیت‌یافته و نهادینه‌شده سنجیده شد و برای تحلیل داده‌ها از آزمون همبستگی پیرسون در نرم‌افزار SPSS استفاده شد. **یافته‌ها:** یافته‌ها نشان داد که رفتار محیط‌زیستی گردشگران در سطح متوسط قرار دارد و برخی رفتارهای آسیب‌زا نسبت به محیط طبیعی همچنان مشاهده می‌شود. همچنین نتایج بیانگر وجود رابطه مثبت و معنادار میان ابعاد سرمایه فرهنگی و رفتار محیط‌زیستی است؛ به‌گونه‌ای که سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته قوی‌ترین رابطه را با رفتار محیط‌زیستی نشان داد. سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته و نهادینه‌شده نیز دارای رابطه مثبت اما ضعیف‌تر بودند. علاوه بر این، میان پابندی به مناسک مذهبی و رفتار محیط‌زیستی رابطه‌ای مثبت اما با شدت پایین مشاهده شد. **نتیجه‌گیری و پیشنهادات:** رفتار محیط‌زیستی گردشگران متأثر از منش فرهنگی، سبک زندگی و تجربه‌های فرهنگی افراد است. این یافته‌ها می‌تواند برای سیاست‌گذاران حوزه گردشگری و نهادهای فرهنگی جهت طراحی برنامه‌های آموزشی، مداخلات فرهنگی و تقویت سرمایه فرهنگی گردشگران قابل استفاده باشد. **نوآوری و اصالت:** نوآوری این پژوهش در بررسی تجربی رابطه‌ی میان مؤلفه‌های سرمایه فرهنگی و رفتار محیط‌زیستی گردشگران داخلی، با تمرکز بر بستر بومی و اجتماعی ایران است؛ موضوعی که در ادبیات موجود کمتر مورد توجه قرار گرفته‌است. این مطالعه با رویکردی تلفیقی، چشم‌اندازی نو به تحلیل جامعه‌شناختی رفتار گردشگران ارائه می‌دهد.

تاریخ دریافت:

۱۷ خرداد ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش:

۱۱ خرداد ۱۴۰۵

تاریخ انتشار:

۱ تیر ۱۴۰۵

کلید واژه‌ها:

سرمایه فرهنگی، رفتار محیط‌زیستی، گردشگری داخلی، سبک زندگی فرهنگی، مناسک مذهبی، بوردیو.

* نویسنده مسئول: احمد رضایی

آدرس: دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران

ایمیل: rezaei@umz.ac.ir

تلفن: ۰۹۱۲۶۱۰۶۰۲۴

۱. مقدمه

عوامل در توضیح کنش‌های محیط‌زیستی اهمیت دارند، اما چنین رویکردهایی غالباً کمتر به بسترهای فرهنگی شکل‌گیری رفتار توجه کرده‌اند. از منظر جامعه‌شناسی فرهنگی کنش‌های روزمره افراد، از جمله نحوه مواجهه آنان با طبیعت و محیط‌زیست در بستر گسترده‌تری از ارزش‌ها، ذائقه‌ها، شیوه‌های مصرف و منش اجتماعی شکل می‌گیرد تا اینکه محصول انتخاب‌های فردی و عقلانی باشد (Bourdieu, 1984). از دریچه این نگاه، مفهوم سرمایه فرهنگی می‌تواند از ظرفیت نظری قابل توجهی برای تبیین رفتارهای محیط‌زیستی برخوردار باشد. سرمایه فرهنگی به‌عنوان مجموعه‌ای از مهارت‌ها، دانش‌ها، سلیقه‌ها و الگوهای مصرف فرهنگی، می‌تواند در شکل‌دهی نحوه ادراک افراد از محیط طبیعی و میزان مسئولیت‌پذیری آنان نسبت به آن نقش داشته‌باشد.

مطالعه حاضر با تمرکز بر گردشگران داخلی در شهرستان چالوس، به دنبال بررسی رابطه میان سرمایه فرهنگی و رفتار محیط‌زیستی گردشگران است. این پژوهش تلاش می‌کند نشان دهد که چگونه تفاوت در سطح سرمایه فرهنگی می‌تواند به تفاوت در الگوهای رفتار محیط‌زیستی منجر شود و چگونه تجربه گردشگری در چارچوب سبک زندگی فرهنگی افراد شکل می‌گیرد.

۲. ادبیات پژوهش

۲.۱. پیشینه پژوهش

ادبیات موجود نشان می‌دهد که رفتارهای محیط‌زیستی گردشگران در پیوندی پیچیده با مجموعه‌ای از عوامل روانی، اجتماعی و فرهنگی شکل می‌گیرد. در این میان، سه جریان اصلی در ادبیات قابل تشخیص است: رویکردهای فردمحور، رویکردهای ارزشی-هنجاری، و رویکردهای فرهنگی.

در رویکرد فردمحور، تمرکز بر متغیرهایی مانند آگاهی محیط‌زیستی گردشگران، درگیری ذهنی با مقصد و دل‌بستگی مکانی است. مطالعات نشان داده‌اند که هرچه میزان درگیری گردشگران با فعالیت‌های تفریحی و تجربه‌های مقصد بیشتر باشد، احتمال بروز رفتارهای مسئولانه محیط‌زیستی افزایش می‌یابد (Lee, 2011). همچنین دل‌بستگی مکانی و احساس تعلق به مقصد، از مهم‌ترین پیش‌بینی‌کننده‌های رفتارهای حفاظت‌گرایانه در گردشگری طبیعی و اکوتوریسم محسوب می‌شوند (Chiu et al., 2014). در این رویکرد، رفتار محیط‌زیستی عمدتاً به‌عنوان پیامد تجربه شخصی و شناختی فرد در نظر گرفته می‌شود.

امروزه، با گسترش صنعت گردشگری و ارتقای سطح رفاه و استانداردهای زندگی، گردشگری به یکی از مؤلفه‌های مهم سبک زندگی تبدیل شده است. با این حال، توسعه روزافزون گردشگری با پیامدهای محیط‌زیستی گسترده‌ای برای مقاصد گردشگری همراه بوده و پایداری این مناطق را با چالش‌های جدی مواجه می‌کند (Cheng & Chen, 2022; Su et al., 2020). مناطق دارای میراث طبیعی، بیش از سایر فضاها در معرض آسیب‌های ناشی از فعالیت‌های گردشگری قرار می‌گیرند. آسیب‌هایی همچون آلودگی آب و هوا، تخریب ساختارهای زمین‌شناختی و کاهش تنوع زیستی (Ballantyne & Packer, 2011). در این بین رفتار گردشگران به‌عنوان یکی از عناصر محوری فرایند گردشگری، نقش تعیین‌کننده‌ای در کیفیت تعامل انسان و محیط ایفا می‌کند. رفتارهای نادرست یا غیرمسئولانه گردشگران می‌تواند آثار مستقیم و غیرمستقیمی بر تخریب محیط‌زیست مقاصد گردشگری برجای بگذارد (Su et al., 2020; Gao, 2017).

در ایران نیز توسعه گردشگری داخلی در دهه‌های اخیر، به‌ویژه در نواحی شمالی کشور، پیامدهای محیط‌زیستی قابل توجهی همراه داشته‌است. استان مازندران، به‌دلیل برخورداری از جاذبه‌های طبیعی متنوع و نزدیکی به کلان‌شهر تهران، از مهم‌ترین مقاصد گردشگری کشور محسوب می‌شوند. داده‌های رسمی نشان می‌دهد که این استان در بازه سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۳ با سهمی بیش از ۸ درصد از گردشگری کل کشور همواره در میان سه مقصد نخست گردشگری ایران قرار داشته (Islamic Consultative Assembly Research Center, 2025) و فشار ناشی از سفرهای انبوه، به‌ویژه در ایام تعطیل در کنار ضعف مدیریت محیط‌زیستی و فرهنگی، ظرفیت اکولوژیک منطقه را به چالش کشیده‌است (Rahmani Firouzjeh et al., 2015; Samadi, 2023; Darabi et al., 2020; Langouri et al., 2023; Moradi & Ramazani, 2019).

در ادبیات مطالعات محیط‌زیستی، پژوهشگران مجموعه‌ای از ویژگی‌های جمعیت‌شناختی، اجتماعی و نگرشی را به‌عنوان عوامل مؤثر بر رفتارهای محیط‌زیستی بررسی کرده‌اند (Van Liere & Dunlap, 1980; Stern & Dietz, 1994; Dietz et al., 1998). علاوه بر این، برخی معتقدند گرایش‌های ارزشی و فرهنگی، به‌ویژه ارزش‌های اینگلهارت و سطوح اعتماد اجتماعی، رابطه نزدیکی با نگرش‌ها و رفتارهای محیط‌زیستی دارند (Inglehart, 1997; Meyer & Liebe, 2010). هرچند این

در میان پژوهش‌های نزدیک به موضوع حاضر، مطالعه امامقلی (۱۴۰۲) با عنوان «نقش سرمایه فرهنگی در حمایت از توسعه مسافرت‌های دریایی در دریای خزر» نشان داد که ابعاد مختلف سرمایه فرهنگی، به‌ویژه سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته، با حمایت از توسعه گردشگری دریایی و نگرش مثبت نسبت به پیامدهای اجتماعی - فرهنگی و محیط‌زیستی آن رابطه معناداری دارد. همچنین پژوهش معصومی (۱۳۹۴) درباره کارکنان منطقه انرژی پارس جنوبی نشان داد که متغیرهایی همچون هنجارهای اجتماعی، اعتماد اجتماعی، دانش زیست‌محیطی، هویت محیط‌زیستی و ارزش‌های محیط‌زیستی، رابطه معناداری با رفتارهای محیط‌زیستی دارند. این یافته‌ها اهمیت عوامل فرهنگی و نمادین را در تبیین رفتارهای محیط‌زیستی تأیید می‌کند، هرچند در مطالعات داخلی هنوز نقش سرمایه فرهنگی در تبیین رفتار محیط‌زیستی گردشگران، به‌ویژه در چارچوب سبک زندگی و مصرف فرهنگی، کمتر به‌صورت مستقیم مورد بررسی قرار گرفته‌است. مرور مطالعات داخلی نشان می‌دهد که اگرچه پژوهش‌هایی درباره گردشگری پایدار، نگرش‌های محیط‌زیستی و برخی ابعاد سرمایه فرهنگی انجام شده‌است، اما نقش سرمایه فرهنگی در تبیین رفتار محیط‌زیستی گردشگران، به‌ویژه در چارچوب جامعه‌شناسی فرهنگی و با تأکید بر سبک زندگی و الگوهای مصرف فرهنگی، همچنان کمتر مورد توجه قرار گرفته است. به‌ویژه در زمینه گردشگری داخلی و مناطق پرتردد شمال کشور، خلأ مطالعاتی قابل توجهی درباره پیوند میان سرمایه فرهنگی و رفتار محیط‌زیستی گردشگران مشاهده می‌شود؛ خلأیی که پژوهش حاضر درصدد بررسی آن است.

۲.۲. چارچوب نظری-مفهومی

سرمایه فرهنگی و رفتار محیط‌زیستی گردشگران

سرمایه فرهنگی یکی از مفاهیم بنیادین در نظریه جامعه‌شناختی پیر بوردیو است و برای تبیین تفاوت‌های اجتماعی، سبک‌های زندگی و الگوهای کنش افراد به‌کار می‌رود. بوردیو در کتاب تمایز نشان می‌دهد که سلیقه‌ها، شیوه‌های مصرف، رفتارهای فراغتی و انتخاب‌های روزمره افراد، در پیوندی مستقیم با میزان برخورداری آنان از سرمایه فرهنگی و جایگاهشان در ساختار اجتماعی شکل می‌گیرند (Bourdieu, 1984). از این منظر، کنش‌های افراد (از جمله نحوه مواجهه با طبیعت و محیط‌زیست) بازتاب موقعیت اجتماعی و منابع فرهنگی آنان است. بوردیو (۱۹۸۶) سرمایه فرهنگی را به‌مثابه نوعی منبع اجتماعی تعریف می‌کند که در کنار سرمایه اقتصادی و سرمایه اجتماعی، جایگاه افراد را در فضای اجتماعی تعیین می‌کند. او معتقد است که در جوامع مدرن، سرمایه

در رویکرد ارزشی-هنجاری، تمرکز از سطح فردی به سطح نظام ارزشی و هنجاری انتقال می‌یابد. نظریه فعال‌سازی هنجارها و رویکردهای مشابه نشان می‌دهند که ارزش‌های اجتماعی، هنجارهای اخلاقی و احساس مسئولیت فردی نقش کلیدی در شکل‌دهی رفتار محیط‌زیستی دارند (Su et al., 2020) در این چارچوب، رفتارهای محیط‌زیستی زمانی تقویت می‌شوند که افراد احساس تعهد اخلاقی نسبت به حفاظت از محیط‌زیست داشته‌باشند. در سطح کلان‌تر، نظریه‌های تحول ارزشی مانند دیدگاه اینگلهارت بر این نکته تأکید دارند که با افزایش سطح آموزش، رفاه و دسترسی به منابع فرهنگی، ارزش‌های فرامادی مانند کیفیت زندگی، حفاظت از محیط‌زیست و پایداری اجتماعی تقویت می‌شوند (Inglehart & Welzel, 2005).

در کنار این دو رویکرد، جریان سوم در ادبیات، بر نقش عوامل فرهنگی و ساختاری تأکید دارد. در این رویکرد، رفتار محیط‌زیستی به‌عنوان بخشی از سبک زندگی و نظام مصرف فرهنگی در نظر گرفته می‌شود. در واقع اذعان می‌شود که الگوهای مصرف، ذائقه‌های فرهنگی و شیوه‌های گذران اوقات فراغت نقش مهمی در شکل‌دهی رفتارهای زیست‌محیطی دارند (Spaargaren et al., 2006; Kim et al., 2011; Zhang, 2011; Vogl, 2013). از این منظر، رفتار محیط‌زیستی به‌مثابه بخشی از منش اجتماعی (Bourdieu, 1986) و ساختارهای درونی‌شده کنش است. در ایران، پژوهش‌های متعددی درباره گردشگری پایدار، توسعه گردشگری و مسائل محیط‌زیستی انجام شده‌است، اما بخش عمده این مطالعات بر ابعاد مدیریتی، اقتصادی و زیرساختی تمرکز داشته‌اند (Zarabadi, & Abdollah, 2014; Hosseini Asl & Akrami, 2015; Fattahi & Khallaghjoo, 2016). نتایج این پژوهش‌ها عموماً نشان می‌دهد که توسعه گردشگری بدون توجه به ملاحظات فرهنگی و محیط‌زیستی می‌تواند پیامدهای اکولوژیک و اجتماعی گسترده‌ای به همراه داشته‌باشد (Peyvastehgar et al, 2014). افزون بر این، برخی مطالعات داخلی رفتار محیط‌زیستی گردشگران را با تأکید بر متغیرهایی همچون نگرش، آگاهی محیط‌زیستی، سرمایه اجتماعی و مدیریت گردشگری بررسی کرده‌اند (Bayad, 2014; Mottaghi, & Hemmati, 2012; Jahani et al., 2020; Fazeli, & Jafarsalehi, 2013; Abbasi, 2017). با این حال، در بیشتر این پژوهش‌ها، رفتار محیط‌زیستی عمدتاً در سطح نگرش‌های فردی یا سیاست‌گذاری مدیریتی تحلیل شده و نقش سرمایه فرهنگی، سبک زندگی و الگوهای مصرف فرهنگی در شکل‌گیری رفتارهای محیط‌زیستی کمتر مورد توجه قرار گرفته‌است.

فرهنگی در جامعه مدرن است که علاوه بر کارکرد تفریحی، واجد ابعاد نمادین و هویتی نیز هست. در نظریه «نگاه گردشگر»، اوری بیان می‌کند که تجربه گردشگری صرف مشاهده مکان‌ها نیست، بلکه فرایندی اجتماعی و فرهنگی است که تحت تأثیر پیش‌زمینه‌های فرهنگی، تصاویر ذهنی و رمزگان اجتماعی شکل می‌گیرد (همان). بنابراین، نحوه مواجهه گردشگران با طبیعت نیز متأثر از سرمایه فرهنگی و چارچوب‌های معنایی آنان است. برخی گردشگران طبیعت را صرفاً به‌عنوان ایژه‌ای برای مصرف و لذت لحظه‌ای تجربه می‌کنند، در حالی که گروهی دیگر رابطه‌ای تأملی‌تر، مسئولانه‌تر و معنادارتر با محیط برقرار می‌سازند.

همچنین در تحقیق حاضر با توجه به بستر فرهنگی دینی جامعه‌ی ایرانی به مناسک مذهبی به‌عنوان بخشی از کنش‌های فرهنگی و نظام معنایی افراد که در شکل‌دهی به ارزش‌ها، هنجارها و الگوهای رفتاری نقش دارند، توجه شده‌است. در واقع گرچه چارچوب اصلی پژوهش مبتنی بر نظریه سرمایه فرهنگی بوردیو است، اما به دلیل ویژگی‌های فرهنگی خاص جامعه، در این پژوهش نقش مناسک مذهبی نیز به‌عنوان متغیری فرهنگی و هنجاری مکمل مورد توجه قرار گرفته‌است. در پیمایش ملی نگرش‌ها و ارزش‌های ایرانیان (موج‌های اول تا سوم) نیز، مشارکت در مناسک مذهبی به‌عنوان یکی از ابعاد مصرف فرهنگی مورد سنجش قرار گرفته‌است؛ زیرا این مناسک علاوه بر کارکرد عبادی، نوعی مشارکت اجتماعی و فرهنگی محسوب می‌شوند که در تقویت احساس تعلق جمعی، انسجام اجتماعی و مسئولیت‌پذیری اخلاقی نقش دارند. از منظر جامعه‌شناختی، دین به‌عنوان نهادی فرهنگی می‌تواند نگرش افراد نسبت به طبیعت و محیط پیرامون را نیز تحت تأثیر قرار دهد (Durkheim, 1995). بسیاری از آموزه‌های دینی بر مفاهیمی همچون پرهیز از اسراف، اعتدال در مصرف، پاکیزگی و مسئولیت انسان در قبال جهان آفرینش تأکید دارند؛ ارزش‌هایی که با رفتارهای حفاظت‌گرایانه محیط‌زیستی هم‌پوشانی دارند (Gottlieb, 2006) در چارچوب نظری بوردیو نیز مشارکت در مناسک مذهبی را می‌توان بخشی از تجربه فرهنگی و شکل‌دهنده منش افراد تلقی کرد، زیرا حضور مستمر در فضاهای آیینی و دینی، مجموعه‌ای از گرایش‌ها و حساسیت‌های اخلاقی را درونی می‌سازد که در رفتارهای اجتماعی و محیط‌زیستی بازتاب می‌یابد (Bourdieu, 1984). همچنین بر اساس نظریه یادگیری اجتماعی بندورا، افراد از طریق مشاهده، مشارکت و درونی‌سازی هنجارهای

فرهنگی یکی از مهم‌ترین منابع قدرت، منزلت و تمایز اجتماعی است و طبقات ممتاز از طریق انباشت و انتقال این سرمایه، موقعیت اجتماعی خود را بازتولید می‌کنند. از نظر او، تحصیلات و عادت‌واره‌های خانوادگی دو منبع اصلی شکل‌گیری سرمایه فرهنگی‌اند. نظام آموزشی نه‌تنها دانش رسمی، بلکه شیوه‌های خاص سخن گفتن، سلیقه، آداب و سبک‌های کنش را منتقل می‌کند و از این طریق به بازتولید تفاوت‌های اجتماعی یاری می‌رساند (Momtaz, 2004).

وی سرمایه فرهنگی را در سه شکل «تجسم‌یافته»، «عینیت‌یافته» و «نهادینه‌شده» صورت‌بندی می‌کند. سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته شامل گرایش‌ها، مهارت‌ها، سلیقه‌ها، توانایی‌های ذهنی و الگوهای درونی‌شده‌ای است که در فرآیند جامعه‌پذیری و تجربه زیسته افراد شکل می‌گیرد و در قالب منش بروز می‌یابد. سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته به مالکیت کالاها و اشیای فرهنگی نظیر کتاب‌ها، آثار هنری، ابزارهای فرهنگی و محصولات نمادین اشاره دارد، در حالی که سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده در قالب مدارک تحصیلی، صلاحیت‌های علمی و اعتبار آموزشی متجلی می‌شود. در میان این اشکال، بوردیو بر اهمیت سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته در تبیین رفتارهای روزمره صحنه می‌گذارد، زیرا به‌طور مستقیم بر ادراک، قضاوت و شیوه کنش افراد اثر می‌گذارد. بوردیو مفهوم «منش» را برای توضیح این فرایند به‌کار می‌برد. منش مجموعه‌ای از گرایش‌های پایدار درونی‌شده است که تحت تأثیر تجربه‌های اجتماعی، پیشینه خانوادگی و موقعیت طبقاتی شکل می‌گیرد و شیوه مواجهه افراد با جهان اجتماعی را تعیین می‌کند (Bourdieu, 1984). در این راستا محققان دیگر نشان داده‌اند که سرمایه فرهنگی با نگرش‌ها و رفتارهای محیط‌زیستی رابطه معناداری دارد. افرادی که از سطوح بالاتری از مشارکت فرهنگی و سرمایه فرهنگی برخوردارند، معمولاً حساسیت بیشتری نسبت به کیفیت محیط‌زیست، حفاظت از طبیعت و پیامدهای تخریب محیط‌زیستی نشان می‌دهند (Franzen & Vogl, 2013).

در همین راستا و در مباحث نظری جامعه‌شناسی گردشگری، گردشگری صرفاً یک جابه‌جایی مکانی یا فعالیت تفریحی تلقی نمی‌شود، بلکه شکلی از «مصرف فرهنگی» و بازنمایی سبک زندگی به شمار می‌رود (Urry & Larsen, 2011). گردشگران از طریق انتخاب مقصد، نوع تجربه سفر، شیوه مصرف فضا و نحوه تعامل با محیط طبیعی، هویت اجتماعی و سلیقه فرهنگی خود را بازتولید و نمایش می‌دهند. از این منظر، گردشگری بخشی از نظام مصرف

- بین پایبندی به مناسک مذهبی و رفتار محیط‌زیستی رابطه معنادار وجود دارد.

۳. روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش گردآوری داده‌ها، پیمایشی و با رویکرد کمی است. داده‌های مورد نیاز از طریق پرسشنامه ساخت‌یافته و به‌صورت میدانی جمع‌آوری شده‌اند. واحد تحلیل در این مطالعه گردشگران داخلی حاضر در شهرستان چالوس بوده است. جامعه آماری شامل کلیه گردشگران داخلی مراجعه‌کننده به این شهرستان در بازه زمانی اجرای پژوهش، شهریور ۱۴۰۳ است. حجم نمونه ۲۰۰ نفر بوده‌است. با توجه به نامشخص بودن حجم دقیق جامعه، حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران تعیین و نمونه‌گیری به روش در دسترس انجام شد. تلاش شد تنوع مناسبی از ویژگی‌های جمعیت‌شناختی در نمونه لحاظ شود تا نمایندگی نسبی جامعه هدف حفظ گردد.

تعریف عملیاتی متغیرها متغیر وابسته

رفتار محیط‌زیستی خاص گردشگران با مجموعه‌ای از گویه‌ها شامل (۱) میزان علاقمندی به انجام فعالیت‌های گردشگری مضر برای طبیعت مقصد مثل برافروختن آتش در جنگل، استفاده از چوب درختان برای آتش، پاکسازی خودسرانه طبیعت برای برپایی چادر، آلوده کردن نهرها و رودها، شستن اتومبیل در طبیعت (۲) فکر کردن به تولید زباله کمتر در مقصد (۳) فکر کردن به پیامدهای محیط‌زیستی منفی سفر (۴) رعایت رفتار محیط‌زیستی در فضاهای تفریحی طبیعی (۵) حساس بودن به رعایت رفتار محیط‌زیستی از سوی دیگران اندازه‌گیری شد. طراحی ویه‌ها بر اساس ادبیات گردشگری پایدار و مطالعات پیشین در حوزه رفتار محیط‌زیستی انجام گرفت (Jafarsalehi, 2009).

متغیر مستقل

(۱) سرمایه فرهنگی
سرمایه فرهنگی بر اساس رویکرد بورديو و در قالب سه بعد سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته و سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته و سرمایه نهادینه شده عملیاتی شده‌است.
۱-۱) سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته به مجموعه گرایش‌ها، ذائقه‌ها، مهارت‌ها و عادت‌های فرهنگی درونی‌شده افراد اشاره دارد که در فرآیند جامعه‌پذیری و تجربه زیسته شکل می‌گیرد. در پژوهش حاضر، این بعد از سرمایه فرهنگی از طریق علاقمندی به مطالعه کتاب، علاقه‌مندی به فعالیت‌های هنری، علاقه به موسیقی و سینما،

جمعی، رفتارهای مسئولانه را فرا می‌گیرند (Bandura, 2001). پژوهش‌های تجربی نیز نشان داده‌اند که دین‌داری و مشارکت مذهبی با نگرش‌ها و رفتارهای حفاظت‌گرایانه محیط‌زیستی رابطه معناداری دارند (Sherkat & Ellison, 2007). بنابراین، انتظار می‌رود افرادی که مشارکت بیشتری در مناسک مذهبی دارند، حساسیت و تعهد بیشتری نسبت به حفاظت از محیط‌زیست و رفتارهای مسئولانه در فضاهای گردشگری نشان دهند.

بر این اساس، می‌توان گفت سرمایه فرهنگی از طریق شکل‌دهی به منش، ارزش‌ها، حساسیت‌های زیبایی‌شناختی و الگوهای مصرف فرهنگی، نقش مهمی در تبیین رفتار محیط‌زیستی گردشگران ایفا می‌کند. افرادی که از سرمایه فرهنگی بالاتری برخوردارند، به احتمال بیشتری نگرش‌ها و رفتارهای مسئولانه‌تری نسبت به محیط طبیعی و مقصدهای گردشگری از خود نشان می‌دهند (Richards, 2011; Kim et al., 2006). علاوه بر این، در بستر فرهنگی جامعه ایران، مناسک مذهبی نیز می‌توانند از طریق تقویت هنجارهای اخلاقی، احساس مسئولیت جمعی و درونی‌سازی ارزش‌های مرتبط با حفاظت از محیط پیرامون، بر رفتارهای محیط‌زیستی اثرگذار باشند. از این‌رو، انتظار می‌رود هم میزان برخورداری از سرمایه فرهنگی و هم میزان مشارکت در مناسک مذهبی با رفتار محیط‌زیستی گردشگران رابطه معنادار داشته‌باشند.

فرضیه‌های تحقیق

با توجه به مبانی نظری تحقیق و با اتکا بر دیدگاه بورديو درباره نقش سرمایه فرهنگی در شکل‌دهی به منش، سبک زندگی و الگوهای کنش اجتماعی، انتظار می‌رود میزان برخورداری گردشگران از سرمایه فرهنگی بر نوع مواجهه آنان با محیط طبیعی و رفتارهای محیط‌زیستی اثرگذار باشد. از این‌رو، فرضیه اصلی پژوهش آن است که بین سرمایه فرهنگی گردشگران و رفتار محیط‌زیستی آنان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. افزون بر سرمایه فرهنگی، در این پژوهش با توجه به زمینه فرهنگی - دینی جامعه ایران، نقش مناسک مذهبی نیز به‌عنوان متغیری فرهنگی و هنجاری در تبیین رفتار محیط‌زیستی گردشگران مورد توجه قرار گرفته‌است. بر این اساس، فرضیه‌های فرعی پژوهش به شرح زیر صورت‌بندی می‌شوند:

- بین بعد سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته و رفتار محیط‌زیستی گردشگران رابطه معنادار وجود دارد.
- بین بعد سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته و رفتار محیط‌زیستی گردشگران رابطه معنادار وجود دارد.
- بین بعد سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده و رفتار محیط‌زیستی گردشگران رابطه معنادار وجود دارد.

مذهبی در درونی‌سازی ارزش‌های اخلاقی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و الگوهای کنش روزمره، می‌تواند بر نحوه مواجهه گردشگران با محیط طبیعی و رفتارهای محیط‌زیستی آنان اثرگذار باشد. پایبندی به مناسک مذهبی در این پژوهش به میزان مشارکت و التزام افراد به اعمال و آیین‌های دینی اشاره دارد. این متغیر از طریق شاخص‌هایی نظیر: شرکت در نماز جماعت، حضور در مراسم مذهبی، مشارکت در مناسبت‌های دینی، انجام اعمال عبادی روزمره، و میزان اهمیت باورها و مناسک مذهبی در زندگی فردی سنجیده شد. پاسخ‌ها در طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت از «خیلی کم» تا «خیلی زیاد» تنظیم گردید و مجموع امتیازات به عنوان شاخص پایبندی به مناسک مذهبی در نظر گرفته شد.

ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه محقق‌ساخته بود. برای ارزیابی میزان اعتبار و روایی ابزار اندازه‌گیری از روش اعتبار صوری و برای سنجش میزان اعتماد یا پایایی مقیاس‌ها، پس از بررسی پرسشنامه در یک نمونه ۵۰ نفری، از آلفای کرونباخ استفاده شده‌است. ضریب آلفای کرونباخ تمامی طیف‌های استفاده شده برای این تحقیق در محدوده قابل قبول و بیش از ۰/۷، بوده‌است (جدول شماره ۱).

علاقتمندی به بازدید از اماکن تاریخی و فرهنگی و آشنایی با ادیبان و هنرمندان، علاقمندی به ادبیات سنجیده شد. پاسخ‌ها در طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت از «خیلی کم» تا «خیلی زیاد» تنظیم گردید و مجموع امتیازات به عنوان شاخص سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته در نظر گرفته شد.

۲-۱) سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته به مالکیت کالاها و منابع فرهنگی مادی و فعالیت فرهنگی اشاره دارد که امکان دسترسی و مصرف فرهنگ را فراهم می‌کنند. شاخص‌های لحاظ شده در این‌جا شامل: داشتن کتابخانه شخصی، میزان داشتن کتاب‌های غیردرسی، مالکیت آثار فرهنگی، اشتراک مجلات فرهنگی، ابزارهای فرهنگی (داشتن ساز، ...)، میزان مشارکت در فعالیت‌های فرهنگی (بازدید از بناها و موزه‌ها و گالری‌های هنری، میزان ساعت مطالعه، میزان ورزش و...) می‌باشد.

۳-۱) سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده به اشکال رسمی و نهادینه سرمایه فرهنگی، به‌ویژه مدارک و موقعیت آموزشی افراد اشاره دارد. در این پژوهش، سطح تحصیلات پاسخگویان به عنوان شاخص این بعد در نظر گرفته شد.

۲) پایبندی به مناسک مذهبی

پایبندی به مناسک مذهبی نیز به‌عنوان متغیری فرهنگی - هنجاری مکمل در نظر گرفته شده‌است. این متغیر با توجه به نقش مناسک

جدول شماره ۱: ضرایب آلفای کرونباخ برای متغیر وابسته و متغیرهای مستقل تحقیق

مقدار آزمون آلفا	تعداد سوالات	بعد	مفهوم
۰/۷۵	۵ گویه	-	رفتار محیط‌زیستی گردشگران
۰/۸۱	۸ گویه	عینیت یافته	سرمایه فرهنگی
۰/۷۳	۶ گویه	تجسم یافته	
۰/۷۰	۲ گویه	نهادینه شده	
۰/۸۴	۶ گویه	-	پایبندی به مناسک مذهبی

جدول شماره ۲) ویژگی‌های جمعیت‌شناختی پاسخگویان را نشان می‌دهد. یافته‌های توصیفی نشان می‌دهد که از مجموع پاسخگویان (۲۰۰ گردشگر مورد مطالعه)، ۵۸/۹ درصد را مردان و ۴۱/۱ را زنان تشکیل می‌دهند. بیشترین فراوانی سنی مربوط به گروه ۳۵ تا ۴۵ سال بوده و میانگین سنی پاسخگویان ۳۳/۴۲ سال است. از نظر تحصیلات، بیشترین سهم نمونه مربوط به افراد دارای مدرک کارشناسی (۵۳ درصد) است و بخش عمده پاسخگویان نیز شاغل بوده‌اند (۷۱/۹ درصد). همچنین ۶۳ درصد گردشگران مورد مطالعه

برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS استفاده شد. در بخش توصیفی، از شاخص‌های آمار توصیفی برای ترسیم ویژگی‌های نمونه استفاده شده. در بخش استنباطی نیز از آزمون همبستگی پیرسون برای بررسی رابطه سرمایه فرهنگی و رفتار محیط‌زیستی گردشگران استفاده شده‌است.

۴. یافته‌ها و بحث

یافته‌های توصیفی

نسبتاً بالا و در سنین فعال اقتصادی تشکیل می‌دهند. گروهی که از منظر جامعه‌شناسی احتمالاً در معرض اشکال متنوع‌تری از مصرف و مشارکت فرهنگی قرار دارند.

ساکن شهر تهران بوده‌اند. بنابراین بطورکلی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نشان می‌دهد که بخش قابل توجهی از نمونه گردشگران مورد پژوهش را گردشگران شهری با سطح تحصیلات

جدول شماره ۲. توصیف وضعیت نمونه گردشگران

ردیف	متغیر	شاخص‌های مرکزی			میانگین	میانگین	فرآوانی کل
		نما		درصد			
		فرآوانی	گزینه				
۱	جنسیت	-	-	-	-	۲۰۰	
۲	سن	۳۲	۴۲/۳۳	۳۳/۴	۳۳/۴	۲۰۰	
۳	تحصیلات	-	-	۵۳	۵۳	۲۰۰	
۴	وضع فعالیت	-	-	۷۱/۹	۷۱/۹	۲۰۰	
۵	محل زندگی	-	-	۶۳	۶۳	۲۰۰	

به پیامدهای محیط‌زیستی منفی سفر» (۲/۸۴) بیانگر حساسیت محیط‌زیستی متوسط پاسخگویان است. در مقابل، اگرچه بیشترین فرآوانی در شاخص «علاقمندی به انجام فعالیت‌های گردشگری مضر برای طبیعت مقصد» مربوط به گزینه «خیلی کم» بوده، اما وجود پاسخ‌هایی در سطوح متوسط و بالا نشان می‌دهد برخی رفتارهای آسیب‌زا نسبت به محیط طبیعی همچنان در میان بخشی از گردشگران مشاهده می‌شود.

توصیف متغیرهای اصلی تحقیق

۱. رفتار محیط‌زیستی گردشگران

طبق جدول شماره ۳ رفتار محیط‌زیستی گردشگران در سطح متوسط و در برخی ابعاد نسبتاً ضعیف قرار دارد. بیشترین میانگین مربوط به شاخص «رعایت رفتار محیط‌زیستی در فضاهای تفریحی طبیعی» (۲/۹۷) و «حساس بودن به رعایت رفتار محیط‌زیستی از سوی دیگران» (۲/۹۶) است. همچنین میانگین شاخص «فکر کردن

جدول شماره ۳. وضعیت پاسخگویان از نظر رفتار محیط‌زیستی

شاخص	خیلی کم	کم	کم و بیش	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
میزان علاق‌مندی به انجام فعالیت‌های گردشگری مضر برای طبیعت مقصد (برافروختن آتش در جنگل، استفاده از چوب درختان برای آتش، پاک‌سازی خودسرانه طبیعت برای برپایی چادر، آلوده کردن نهرها ...)	۳۸/۳	۱۲/۳	۳۳	۳/۳	۱۳/۳	۲/۴۳	۱/۱۴
فکر کردن به تولید زباله کمتر در مقصد	۴۰/۳	۷/۸	۳۷/۵	۳	۱۱/۵	۲/۹۱	۱/۰۸
فکر کردن به پیامدهای محیط‌زیستی منفی سفر	۴۲/۵	۱۵	۳۰	۲/۵	۱۰	۲/۸۴	۰/۹۴
رعایت رفتار محیط‌زیستی در فضاهای تفریحی طبیعی	۳۸/۵	۸/۳	۳۴/۸	۳	۱۵/۵	۲/۹۷	۰/۹۳
حساس بودن به رعایت رفتار محیط‌زیستی از سوی دیگران	۲۳/۸	۷/۲	۳۲/۵	۵/۵	۳۱	۲/۹۶	۱/۱۶

نتایج جدول نشان می‌دهد که سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته پاسخگویان عمدتاً در سطح پایین تا متوسط قرار دارد. در نمونه

۲. سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته

«کم و بیش» نشان می‌دهد که میزان گرایش‌ها، علایق و آگاهی‌های فرهنگی در میان بخش قابل توجهی از گردشگران در سطح پایینی قرار دارد.

مورد بررسی بیشترین میانگین مربوط به شاخص «علاقمندی به بازدید از اماکن تاریخی و فرهنگی» (۲/۸۳) و کمترین میانگین مربوط به «آشنایی با ادیبان و هنرمندان» (۲/۶۱) است. همچنین تمرکز قابل توجه پاسخ‌ها در سطوح «کم» و

جدول شماره ۴. وضعیت پاسخگویان از نظر سرمایه فرهنگی تجسم یافته

انحراف معیار	میانگین	خیلی زیاد	زیاد	کم و بیش	کم	خیلی کم	
۱/۱۰	۲/۶۹	۸	۱۴	۳۰/۵	۳۴	۱۳/۵	علاقمندی به مطالعه کتاب
۱/۱۲	۲/۷۲	۹/۶	۱۳/۱	۲۹/۸	۳۵/۲	۱۲/۳	علاقه‌مندی به فعالیت‌های هنری
۱/۱۸	۲/۶۷	۹/۹	۱۴/۲	۲۶/۴	۳۲/۵	۱۷	علاقه به موسیقی و سینما
۱/۱۳	۲/۸۳	۱۰/۵	۱۶/۵	۳۱	۳۰/۸	۱۱/۲	علاقمندی به بازدید از اماکن تاریخی و فرهنگی
۱/۱۶	۲/۶۱	۹/۷	۱۴/۸	۲۷/۱	۳۳	۱۵/۴	آشنایی با ادیبان و هنرمندان
۱/۱۳	۲/۷۹	۹/۷	۱۵/۳	۳۲/۴	۳۰/۵	۱۲/۱	علاقمندی به ادبیات

مقابل، شاخص‌های «ابزارهای فرهنگی» (۲/۲۴)، «مالکیت آثار فرهنگی» (۲/۲۵) و «اشتراک مجلات فرهنگی» (۲/۲۶) از میانگین پایین‌تری برخوردار بوده‌اند که بیانگر محدود بودن دسترسی و بهره‌مندی بخشی از پاسخگویان از امکانات و کالاهای فرهنگی است.

۳. سرمایه فرهنگی عینیت یافته

طبق جدول شماره ۵ سرمایه فرهنگی عینیت یافته پاسخگویان عمدتاً در سطح پایین تا متوسط قرار دارد. بیشترین میانگین مربوط به شاخص «میزان داشتن کتاب‌های غیردرسی» (۲/۹۳) و پس از آن «بازدید از بناها، موزه‌ها و گالری‌های هنری» (۲/۷۱) است. در

جدول شماره ۵. وضعیت پاسخگویان از نظر سرمایه فرهنگی عینیت یافته

انحراف معیار	میانگین	خیلی زیاد	زیاد	کم و بیش	کم	خیلی کم	
۱/۰۹	۲/۳۴	۸	۱۴/۷	۲۸	۳۴	۱۵/۳	داشتن کتابخانه شخصی
۱/۱۱	۲/۹۳	۹	۲۲	۳۱/۳	۲۸/۲	۹/۵	میزان داشتن کتاب‌های غیردرسی
۰/۹۹	۲/۲۵	۷/۱	۹/۸	۱۶/۳	۳۵	۳۱/۸	مالکیت آثار فرهنگی (تابلوهای هنری، آلبوم‌های موسیقی...)
۱/۲۳	۲/۲۶	۵	۹/۲	۲۰/۵	۲۸	۲۷/۳	اشتراک مجلات فرهنگی
۱/۰۷	۲/۲۴	۶/۵	۱۰/۵	۱۸	۳۱	۳۴	ابزارهای فرهنگی (داشتن ساز، دوربین عکاسی، اشتراک پلتفرم‌های فرهنگی و آموزشی، وسایل طراحی و نقاشی...)

۰/۹۱	۲/۷۱	۷/۶	۱۷	۳۲/۸	۲۴/۳	۱۸/۳	بازدید از بناها و موزه‌ها و گالری‌های هنری
۱/۰۲	۲/۴۰	۷/۲	۵/۵	۳۲/۵	۳۱	۲۳/۸	میزان ساعت مطالعه
۰/۹۹	۳	۶/۳	۲۵/۵	۳۴/۵	۲۹/۳	۴/۵	میزان ورزش

۴. سرمایه فرهنگی نهادینه شده

برای سنجش سرمایه فرهنگی نهادینه شده، سطح تحصیلات پاسخگویان به عنوان شاخص اصلی در نظر گرفته شد. یافته‌های جدول نشان می‌دهد که بیشترین سهم پاسخگویان دارای مدرک کارشناسی بوده‌اند (۵۳ درصد). پس از آن، افراد دارای مدرک فوق دیپلم (۱۷/۵ درصد) و کارشناسی ارشد (۱۴ درصد) قرار دارند. همچنین تنها ۵/۱۱ درصد از پاسخگویان دارای تحصیلات زیر دیپلم و دیپلم بودند. این توزیع نشان می‌دهد که بخش عمده گردشگران مورد مطالعه از سطح تحصیلات نسبتاً بالایی برخوردارند. از منظر نظریه بوردیو، تحصیلات یکی از مهم‌ترین اشکال رسمی و نهادینه شده سرمایه فرهنگی محسوب می‌شود که می‌تواند بر شیوه ادراک، سبک زندگی و الگوهای کنش اجتماعی افراد اثرگذار باشد.

جدول شماره ۶: وضعیت تحصیلات پاسخگویان

سطح تحصیلات	فراوانی	درصد معتبر
زیر دیپلم	۹	۴/۵
دیپلم	۱۴	۷
فوق دیپلم	۳۵	۱۷/۵
لیسانس	۱۰۶	۵۳
فوق لیسانس	۲۸	۱۴
دکترای بالاتر	۸	۴
جمع	۲۰۰	۱۰۰

۵. پایبندی به مناسک

جمعی مناسک دینی در میان پاسخگویان نسبتاً پایین‌تر است. همچنین شاخص‌های «حضور در مراسم‌های مذهبی» و «اهمیت باورهای مذهبی» نیز در سطحی متوسط رو به پایین قرار دارند. بنابراین طبق یافته‌ها اگرچه باورها و ارزش‌های مذهبی در میان بخشی از پاسخگویان از اهمیت نسبی برخوردار است، اما میزان مشارکت عملی و مستمر در مناسک مذهبی چندان بالا نیست. این الگو می‌تواند بیانگر نوعی فاصله میان نگرش‌ها و التزام عملی مذهبی در میان گردشگران مورد مطالعه باشد.

یافته‌های توصیفی مربوط به پایبندی به مناسک مذهبی نشان می‌دهد که میزان مشارکت و گرایش مذهبی پاسخگویان عمدتاً در سطح کم قرار دارد. بیشترین میانگین مربوط به شاخص «اهمیت انجام مناسک مذهبی» با میانگین ۲/۸۹ بوده است که بیانگر اهمیت نسبی ارزش‌های مذهبی در میان پاسخگویان است. پس از آن، «انجام اعمال عبادی روزمره» با میانگین ۲/۵۲ قرار دارد. در مقابل، کمترین میانگین مربوط به «شرکت در نماز جماعت مسجد، محل کار و تحصیل» با میانگین ۱/۹۴ است که نشان می‌دهد مشارکت در اشکال

جدول ۷. پابندی به مناسک مذهبی

انحراف معیار	میانگین	زیاد	کم و بیش	کم	خیلی کم	مناسک دینی
۱/۱۰	۲/۲۰	۱۳/۵	۱۸/۲	۲۰/۳	۲۹/۱	حضور در مراسم‌های مذهبی (مولودی، روضه...)
۰/۹۹	۲/۳۲	۱۲/۵	۳۴	۲۹/۷	۲۰/۸	مشارکت در مناسک‌های مذهبی (عید قربان، فطر و...)
۱/۰۶	۲/۵۲	۱۸/۵	۲۵/۵	۲۲/۱	۱۸/۸	انجام اعمال عبادی روزمره
۱/۰۲	۱/۹۴	۸/۹	۱۹/۳	۲۳/۴	۴۲/۸	شرکت در نماز جماعت مسجد، محل کار و تحصیل
۱/۱۰	۲/۱۳	۱۲/۹	۲۴	۱۷/۲	۳۸/۱	اهمیت باورهای مذهبی
۱/۰۰	۲/۸۹	۳۰/۷	۲۶/۶	۲۲/۴	۸/۹	اهمیت انجام مناسک مذهبی

یافته‌های تحلیلی

یافته‌های جدول نشان می‌دهد که بین ابعاد سرمایه فرهنگی و رفتار محیط‌زیستی گردشگران رابطه مثبت و معنادار وجود دارد، اما شدت این رابطه در ابعاد مختلف متفاوت است. طبق جدول شماره ۸، سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته با ضریب همبستگی (۰/۴۱) قوی‌ترین رابطه را با رفتار محیط‌زیستی نشان می‌دهد. این نتیجه بیانگر آن است که هرچه گرایش‌ها، ذائقه‌ها، علایق فرهنگی و سبک‌های درونی شده افراد قوی‌تر باشد، احتمال بروز رفتارهای مسئولانه‌تر نسبت به محیط‌زیست در فضای گردشگری افزایش می‌یابد. از منظر نظریه بورديو، این یافته تأیید می‌کند که منش فرهنگی نقش تعیین‌کننده‌ای در شیوه مواجهه افراد با طبیعت دارد.

سرمایه فرهنگی و رفتار محیط‌زیستی گردشگران

در مقابل، سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته (۰/۲۸) رابطه‌ای متوسط با رفتار محیط‌زیستی نشان داد. در واقع تأکید است بر این امر که مالکیت کالاهای فرهنگی و امکانات مادی فرهنگی، اگرچه با رفتارهای محیط‌زیستی مرتبط است، اما نقش آن نسبت به بعد تجسم‌یافته کمتر است. به بیان دیگر، صرف دسترسی به منابع فرهنگی لزوماً به رفتار مسئولانه محیط‌زیستی منجر نمی‌شود. سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده (۰/۲۲) کمترین شدت رابطه را نشان می‌دهد. این یافته حاکی از آن است که سطح تحصیلات به‌عنوان شاخص مهم سرمایه فرهنگی، در مقایسه با ابعاد درونی و تجربی فرهنگ، نقش محدودتری در پیش‌بینی رفتار محیط‌زیستی نمونه گردشگران مورد بررسی دارد.

جدول شماره ۸. ضریب همبستگی پیرسون سرمایه فرهنگی و رفتار محیط‌زیستی گردشگران

رفتار محیط‌زیستی		متغیر مستقل
سطح معنی‌داری	مقدار آزمون	سرمایه فرهنگی
۰/۰۰۰	۰/۴۱	تجسم یافته
۰/۰۰۱	۰/۲۸	عینیت یافته
۰/۰۱۰	۰/۲۲	نهادینه شده

پابندی به مناسک مذهبی و رفتار محیط‌زیست

جدول شماره ۹. ضریب همبستگی پیرسون سرمایه فرهنگی و رفتار محیط‌زیستی گردشگران

رفتار محیط‌زیستی		متغیر مستقل
سطح معنی‌داری	مقدار آزمون	مناسک مذهبی
۰/۰۲۱	۰/۱۶	مناسک مذهبی

نظریه یادگیری اجتماعی بندورا نیز، مشارکت در مناسک مذهبی می‌تواند از طریق مشاهده، تقلید و تقویت هنجارهای جمعی، به شکل‌گیری رفتارهای مسئولانه در موقعیت‌های اجتماعی مختلف منجر شود (Bandura, 2001). با این حال، ضریب پایین همبستگی نشان می‌دهد که تأثیر مناسک مذهبی بر رفتار محیط‌زیستی در مقایسه با سرمایه فرهنگی محدودتر است. این امر می‌تواند ناشی از آن باشد که در نمونه مورد مطالعه، دین‌داری بیشتر در سطح آیینی و مناسکی قرار دارد و کمتر به رفتارهای عملی و محیط‌زیستی ترجمه شده‌است.

رابطه مثبت بین ابعاد مختلف سرمایه فرهنگی و رفتار محیط‌زیستی تأیید شدند. یافته‌های این پژوهش را می‌توان در گفت‌وگو با ادبیات نظری و تجربی موجود دانست. از منظر نظری، نتایج با صورت‌بندی بوردیو از رابطه میان سرمایه فرهنگی و منش اجتماعی هم‌راستا است؛ جایی که ذائقه‌ها و سبک‌های زندگی به‌عنوان سازوکارهای تمایز اجتماعی، نحوه ادراک افراد از جهان طبیعی را نیز شکل می‌دهند (Bourdieu, 1984). از منظر تجربی نیز، یافته‌های این پژوهش با مطالعاتی که بر نقش سرمایه فرهنگی و مشارکت فرهنگی در ارتقای رفتارهای محیط‌زیستی تأکید دارند، مطابقت می‌کند. مطالعات (Xiao and Franzen & Vogl, 2013; Dunlap, 2007) نشان می‌دهند که سرمایه فرهنگی و مشارکت در فعالیت‌های فرهنگی با افزایش حساسیت محیط‌زیستی و رفتارهای حفاظت‌گرایانه ارتباط دارد. در حوزه گردشگری نیز، یافته‌های تحقیقات مرتبط بر این نکته تأکید می‌کنند که سبک زندگی فرهنگی و الگوهای مصرف فرهنگی نقش مهمی در شکل‌دهی به رفتار گردشگران در مواجهه با محیط طبیعی دارد (Richards, 2011; Kim et al., 2006).

در مقابل، نتایج مربوط به پایبندی به مناسک مذهبی نشان داد که این متغیر رابطه‌ای مثبت اما ضعیف با رفتار محیط‌زیستی دارد. این رابطه از نظر آماری معنادار بوده، اما شدت پایین آن بیانگر آن است که مناسک مذهبی در سطح نمونه مورد مطالعه، تأثیر محدودتری بر رفتارهای عملی محیط‌زیستی گردشگران دارد. بنابراین فرضیه مربوط به وجود رابطه معنادار بین پایبندی به مناسک مذهبی و رفتار محیط‌زیستی نیز در حد ضعیف تأیید شد. در خصوص نقش دین و مناسک مذهبی، یافته‌های این پژوهش با نتایج برخی مطالعات مانند (Sherkat & Ellison, 2007) تا حدی همسو است که به وجود رابطه مثبت میان دینداری و نگرش‌های محیط‌زیستی اشاره کرده‌اند، اما در عین حال، شدت ضعیف این رابطه در پژوهش حاضر

یافته‌های جدول ۹ نشان می‌دهد که بین پایبندی به مناسک مذهبی و رفتار محیط‌زیستی گردشگران رابطه مثبت و معنادار وجود دارد، هرچند شدت این رابطه ضعیف است. این نتیجه بیانگر آن است که افزایش میزان مشارکت در مناسک مذهبی با افزایش نسبی رفتارهای مسئولانه محیط‌زیستی همراه است. به بیان دیگر، افرادی که در فعالیت‌های دینی و آیینی مشارکت بیشتری دارند، تا حدی حساسیت بیشتری نسبت به رعایت اصول حفاظت از محیط‌زیست در فضاهای گردشگری نشان می‌دهند. به بیان نظری دین نقش اساسی در درونی‌سازی هنجارهای اخلاقی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و کنترل رفتار دارد (Durkheim, 1995). مبتنی بر

۵. نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با اتکا به رویکرد جامعه‌شناسی فرهنگی و به‌ویژه نظریه سرمایه فرهنگی پیر بوردیو، به بررسی رابطه بین سرمایه فرهنگی و رفتار محیط‌زیستی گردشگران پرداخت. مسئله اصلی پژوهش بر این ایده استوار بود که رفتار محیط‌زیستی گردشگران را می‌توان از منظر منش فرهنگی، سبک زندگی و الگوهای مصرف فرهنگی مورد مذاقه قرار داد. به این منظور، سرمایه فرهنگی در سه بعد تجسم‌یافته، عینیت‌یافته و نهادینه‌شده به‌عنوان متغیر مستقل و رفتار محیط‌زیستی گردشگران به‌عنوان متغیر وابسته بررسی شد. همچنین با توجه به زمینه فرهنگی-دینی جامعه ایران، پایبندی به مناسک مذهبی نیز به‌عنوان متغیر مکمل در تحلیل رفتار محیط‌زیستی در نظر گرفته شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که وضعیت کلی رفتار محیط‌زیستی گردشگران در سطحی متوسط قرار دارد. به نحوی که در برخی شاخص‌ها مانند رعایت رفتارهای محیط‌زیستی در فضاهای طبیعی و حساسیت نسبت به رفتار دیگران، وضعیت نسبتاً مطلوب‌تری مشاهده شد، اما در مجموع، رفتارهای مسئولانه محیط‌زیستی هنوز به‌طور کامل در میان نمونه گردشگران تحقیق نهادینه نشده‌است. همچنین سطح سرمایه فرهنگی پاسخگویان، به‌ویژه در ابعاد تجسم‌یافته و عینیت‌یافته، در حد متوسط رو به پایین قرار دارد، در حالی که سرمایه فرهنگی نهادینه‌شده (تحصیلات) در سطح متوسط غالب بود. پایبندی به مناسک مذهبی نیز در سطحی میان کم ارزیابی شد.

نتایج آزمون همبستگی پیرسون نیز نشان داد که بین ابعاد سرمایه فرهنگی و رفتار محیط‌زیستی گردشگران رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. به طوریکه سرمایه فرهنگی تجسم‌یافته با بیشترین شدت رابطه، مهم‌ترین پیش‌بینی‌کننده رفتار محیط‌زیستی بوده و سرمایه فرهنگی عینیت‌یافته و نهادینه‌شده روابطی ضعیف‌تر اما معنادار با متغیر وابسته نشان داده‌اند. بر این اساس، فرضیه‌های مربوط به

حامی مالی

بنا به اظهار نویسندگان، این مقاله حامی مالی نداشته است.

سهام نویسندگان در پژوهش

پژوهش حاضر مستخرج از رساله دکتری است. تمامی نویسندگان در مراحل طراحی پژوهش، گردآوری داده‌ها، تحلیل و نگارش مقاله نقش مشترک داشته و نتیجه حاضر حاصل همکاری علمی و تعاملی میان آنهاست.

تضاد منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که هیچ تضاد منافی در رابطه با نویسندگی و یا انتشار این مقاله ندارند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان، از همه‌ی افراد، به دلیل مشاوره و راهنمایی علمی و مشارکت‌شان در این مقاله تشکر و قدردانی می‌نمایند.

نشان می‌دهد که در عمل، ترجمه ارزش‌های دینی به رفتارهای محیط‌زیستی در سطح گردشگری چندان قوی نیست. این تفاوت می‌تواند ناشی از ماهیت مناسکی دینداری در جامعه مورد مطالعه و فاصله میان نگرش‌های اخلاقی و رفتارهای عملی در موقعیت‌های گردشگری باشد.

نتایج پژوهش در کل مؤید این ایده نظری است که رفتار محیط‌زیستی گردشگران متأثر از سرمایه فرهنگی و ساختارهای سبک است. از این نظر، گاه گردشگری تنها یک کنش تفریحی نیست، بلکه شکلی از مصرف فرهنگی است که در آن نوع مواجهه افراد با طبیعت، بازتابی از موقعیت فرهنگی و منش اجتماعی آنان محسوب می‌شود. در این خوانش، طبیعت در گردشگری فراتر از واقعیت زیستی یک فضای فرهنگی برای تجربه است و نوع مواجهه گردشگران با محیط‌زیست مقصد، بازتابی از موقعیت اجتماعی و فرهنگی آنان است. بنابراین ارتقای رفتارهای محیط‌زیستی در حوزه گردشگری اساساً علاوه بر سیاست‌های آموزشی یا نظارتی، مستلزم تقویت سرمایه فرهنگی در سطح جامعه و گسترش اشکال مشارکت فرهنگی، تجربه‌های زیبایی‌شناختی و بازاندیشانه است.

منابع

- Chiu, Y. T. H., Lee, W. I., & Chen, T. H. (2014). Environmentally responsible behavior in ecotourism: Antecedents and implications. *Tourism Management*, 40, 321–329. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2013.06.013>
- Darabi, Masoud, Farhang, Sajjad, Arefnia, Mohammad Hossein, & Heydarabadi, Abolghasem. (2023). The environmental behavior of tourists in the coastal cities of Mazandaran province and the role of social factors affecting it. *Iranian Social Development Studies*, 17(1). <https://www.magiran.com/paper/2828841> (in Persian)
- Dietz, T., Stern, P. C., & Guagnano, G. A. (1998). Social structural and social psychological bases of environmental concern. *Environment and Behavior*, 30(4), 450–471.
- Durkheim, E. (1995). *The elementary forms of religious life* (K. E. Fields, Trans.). Free Press. (Original work published 1912)
- Emamgholi, Sanaz. (2024). *The Role of Cultural Capital in Supporting the Development of Marine Tourism in the Caspian Sea (Case Study: Nowshahr Port and Its Surrounding Area)*. Master's Thesis, University of Mazandaran. (in Persian)
- Fattahi, Seyedeh Sara, & Khaleghjoo, Hamed. (2016). Investigating the Relationship and Extent of the Impact of Tourism Service Quality on Tourist Satisfaction (Case Study: Western Mazandaran Province). In *Proceedings of the International Congress on Architecture, Tourism, and Tourism Industry*. <https://civilica.com/doc/633619/> (in Persian)
- Fazeli, Mohammad, & Jafarsalehi, Sahar. (2013). The Gap between Tourists' Environmental Attitudes, Knowledge, and Behavior. *Scientific-Research Quarterly of Tourism Management Studies*, 8(22). <https://www.magiran.com/paper/1240506> (in Persian)
- Franzen, A. (2010). Environmental attitudes in cross-national perspective: A multilevel analysis of the ISSP 1993 and 2000. *European Sociological Review*, 26(2), 219–234. <https://doi.org/10.1093/esr/jcp018>
- Franzen, A., & Vogl, D. (2013). Two decades of measuring environmental attitudes: A
- Abbasi, Hadi. (2017). *Investigating the Impact of Social Capital on Environmental Behaviors (Case Study: Tourists of Shorabil Lake in Ardabil)*. Master's Thesis in Social Science Research, supervised by Dr. Sadegh Salehi and advised by Dr. Ali-Asghar Firouzjaeian. (in Persian)
- Akrami, Hamidreza, & Hosseini Asil, Seyedeh Narges. (2015). Pathology of Marine Tourism in Iran and Development Strategies within the Perspective of Vision 2025. In *Proceedings of the International Conference on Development with Emphasis on Agriculture, Environment, and Tourism*. <https://civilica.com/doc/468775/> (in Persian)
- Ballantyne, R., & Packer, J. (2011). Using tourism free-choice learning experiences to promote environmentally sustainable behaviour: The role of post-visit action resources. *Environmental Education Research*, 17(2), 201–215.
- Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 1–26. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.1>
- Bayad, Arezoo. (2014). *A Sociological Study of Tourists' Behavior (Case Study: Tourists of Noor Forest Park)*. Master's Thesis, University of Mazandaran. (in Persian)
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste* (R. Nice, Trans.). Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. 241–258). Greenwood Press.
- Carmi, N., Arnon, S., & Orion, N. (2015). Transforming environmental knowledge into behavior: The mediating role of environmental emotions. *The Journal of Environmental Education*, 46(3), 183–201. <https://doi.org/10.1080/00958964.2015.1028517>
- Cheng, Z., & Chen, X. (2022). The effect of tourism experience on tourists' environmentally responsible behavior at cultural heritage sites: The mediating role of cultural attachment. *Sustainability*, 14(1), 565. <https://doi.org/10.3390/su14010565>

- <https://doi.org/10.1080/09669582.2011.570345>
- Masoumi, Maryam. (2015). Investigating the relationship between cultural capital and environmental behaviors (Case Study: South Pars). Master's Thesis, Payame Noor University. (in Persian)
- Meyer, R., & Liebe, U. (2010). Are the affluent prepared to pay for the planet? *Environmental Behavior*.
- Momtaz, Farideh. (2004). Introducing the concept of class from Bourdieu's perspective. *Research Journal of the Faculty of Literature and Humanities, Shahid Beheshti University*, 41–42, 153.
- Moradi, Abbas, & Ramazani, Bahman. (2019). Environmental impact assessment of tourism development projects in the Anzali Free Zone. *Journal of Environmental Studies*. (in Persian)
- Mottaghi, Afshin, & Hemmati Gouyomi, Zahra. (2012). Tourism and environment. *Quarterly Journal of Tourism Planning and Development*, 1(3), 148–165. <https://www.magiran.com/paper/1156276> (in Persian)
- Perkins, H. A. (2010). Green politics and cultural capital: Environmental behavior among urban residents. *Environmental Politics*, 19(1), 113–134. <https://doi.org/10.1080/09644010903396104>
- Peyvastehgar, Forouh, Peyvastehgar, Zahra, & Khodami, Dorsa. (2014). Feasibility study of marine tourism development using SWOT model (Case study: Ashuradeh Island). In *Proceedings of the First International Congress on New Horizons in Architecture and Urban Planning*. <https://civilica.com/doc/380617> (in Persian)
- Rahmani Firouzjah, Ali, Rezaei Pasha, Sedigheh, & Mehralitabar Firouzjah, Morteza. (2015). Environmental effects and consequences of tourism in rural areas. *Quarterly Journal of Socio-Cultural Development Studies*, 4(2), 125–142. <https://scdsjournal.ir/article-1-292-fa.pdf> (in Persian)
- Richards, G. (2011). Creativity and tourism: The state of the art. *Annals of Tourism Research*, 38(4), 1225–1253. <https://doi.org/10.1016/j.annals.2011.07.008>
- Samadi-Tari, Zahra, Nouri, Jafar, & Arjmandi, Reza. (2020). Strategic management of sustainable comparative analysis of 33 countries. *Global Environmental Change*, 23(5), 1001–1008. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2013.03.009>
- Gottlieb, R. S. (2006). *A greener faith: Religious environmentalism and our planet's future*. Oxford University Press. <https://global.oup.com/academic/product/a-greener-faith-9780195176483>
- Inglehart, R. (1995). Public support for environmental protection: Objective problems and subjective values in 43 societies. *PS: Political Science & Politics*, 28(1), 57–72. <https://doi.org/10.2307/420583>
- Inglehart, R., & Welzel, C. (2005). *Modernization, cultural change, and democracy: The human development sequence*. Cambridge University Press.
- Islamic Consultative Assembly Research Center. (2025). *Monitoring and Analysis of Domestic Tourism in Spring: Time Period 2011–2024*. Tehran: Office of Education and Culture Studies, Sports, Cultural Heritage and Tourism Group. (in Persian)
- Jafarsalehi, Sahar. (2009). *An Investigation of Tourists' Behavioral Patterns in Destination Environments*. Master's Thesis, University of Mazandaran. (in Persian)
- Jahani Shakib, Fatemeh, & Bakhshi, Delaram. (2020). Regression analysis of factors affecting tourists' environmental behaviors in natural and cultural attractions of Birjand. *Natural Environment Quarterly*, 73(2), 271–283. (in Persian) https://journal.ut.ac.ir/article_77249
- Kim, H., Borges, M. C., & Chon, J. (2006). Impacts of environmental values on tourism motivation: The case of FICA, Brazil. *Tourism Management*, 27(5), 957–967. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2005.09.007>
- Langouri, Zeinab, Nikkiah, Hedayatollah, & Salehi, Sadegh. (2023). Investigating the social, economic, and environmental effects of the expansion of second homes in rural areas of North Savadkuh County. *Spatial Economics and Rural Development*, 12(3), 45. (in Persian)
- Lee, T. H. (2011). How recreation involvement, place attachment and conservation commitment affect environmentally responsible behavior. *Journal of Sustainable Tourism*, 19(7), 895–915.

- Su, L., Lian, Q., & Huang, Y. (2020). Destination social responsibility motives. *Tourism Management*, 77, 103970. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2019.103970>
- Urry, J., & Larsen, J. (2011). *The tourist gaze 3.0*. Sage Publications.
- van Liere, K. D., & Dunlap, R. E. (1980). The social bases of environmental concern. *Public Opinion Quarterly*, 44(2), 181–197. <https://doi.org/10.1086/268583>
- Zarabadi, M., & Abdollah, K. (2014). Evaluating factors affecting tourism development in Chabahar Free Zone using ANP. *Iranian Architecture and Urbanism*, 6, 37–48. <https://sid.ir/paper/250882/en>
- Zhang, Y., Zhang, H., Zhang, J., & Cheng, S. (2023). Aesthetic experience and pro-environmental behavior in nature-based tourism. *Sustainability*, 15(4), 1–16. <https://doi.org/10.3390/su15043210>
- tourism development in coastal areas using SWOT and QSPM. *Journal of Geography and Environmental Planning*. (in Persian)
- Sherkat, D. E., & Ellison, C. G. (2007). Structuring the religion-environment connection. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 46(1), 71–85. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5906.2007.00341>
- Spaargaren, G., & Van Vliet, B. (2000). Lifestyles, consumption and the environment. *Environmental Politics*, 9(1), 50–76. <https://doi.org/10.1080/09644010008414511>
- Stern, P. C., & Dietz, T. (1994). The value basis of environmental concern. *Journal of Social Issues*, 50(3), 65–84. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1994.tb02420.x>
- Su, L., Hsu, M. K., & Boostrom, R. E. (2020). From recreation to responsibility. *Journal of Business Research*, 109, 557–573. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.11.033>